

Танковете на Нейно Величество

Автор: Николай Драгостинов

Центурион

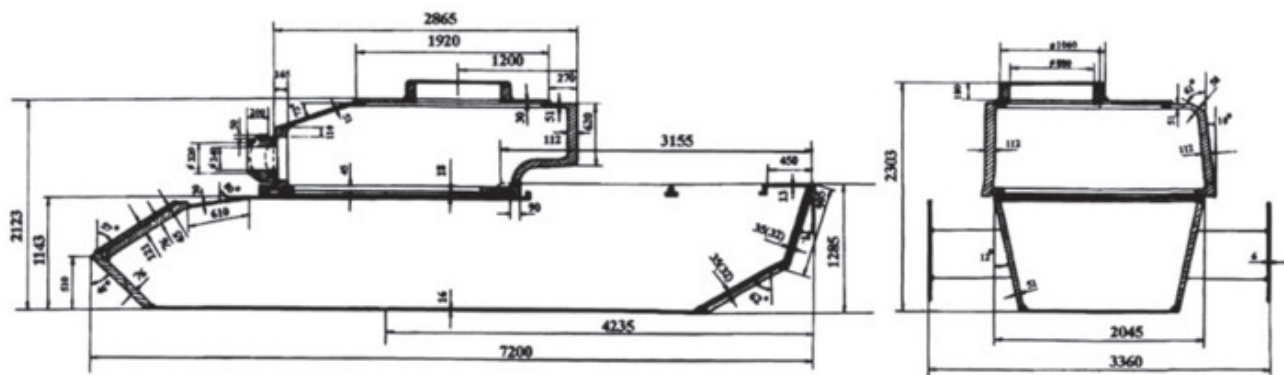
1. Раждането на „Центурион“

През 1943 година британският генерален щаб издава спецификация за разработка на танк, който трябва да бъде достоен за борба срещу германските бронирани зверове. Дебелината на челната броня е предвидена да бъде не по-малко от 125 милиметра и способна да издържи попадение на 88 милиметровия снаряд на тигровите оръдия, а дъното на корпуса трябва да намалява поразяващото действие на противотанковите мини. По отношение на двигателя е предписан бензиновия мотор „Метер“ – танков вариант на авиационния двигател „Мерлин“ на „Ролс-Ройс“, с

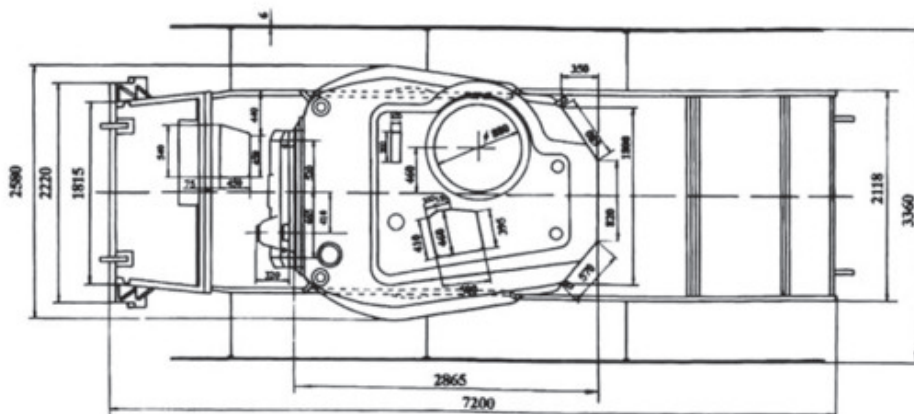
който е снабден легендарният „Спид-файър“. Оръдието е длъжно да причинява фатални поражения върху тигрите – нещо, с което британските танкове към момента не са могли да се похвалят. Максималната маса на машината е определена да бъде 40 тона. Но четири месеца след началото на разработката по проекта (получил кодово название А41), конструкторите достигат до извода че указанията за бронезащита и максимална маса в своята съвкупност са неизпълними. Генералният щаб взема в предвид изложените от тях аргументи и установява нова граница – 60 тона максимум. Окончателната спецификация е одобрена през февруари 1944г. и проектът получава зелена светлина. През май същата година е готов първият макет, веднага

Центурион Mk.1

В скобках указана толщина кормовых листов танка «Центурион» Mk.9

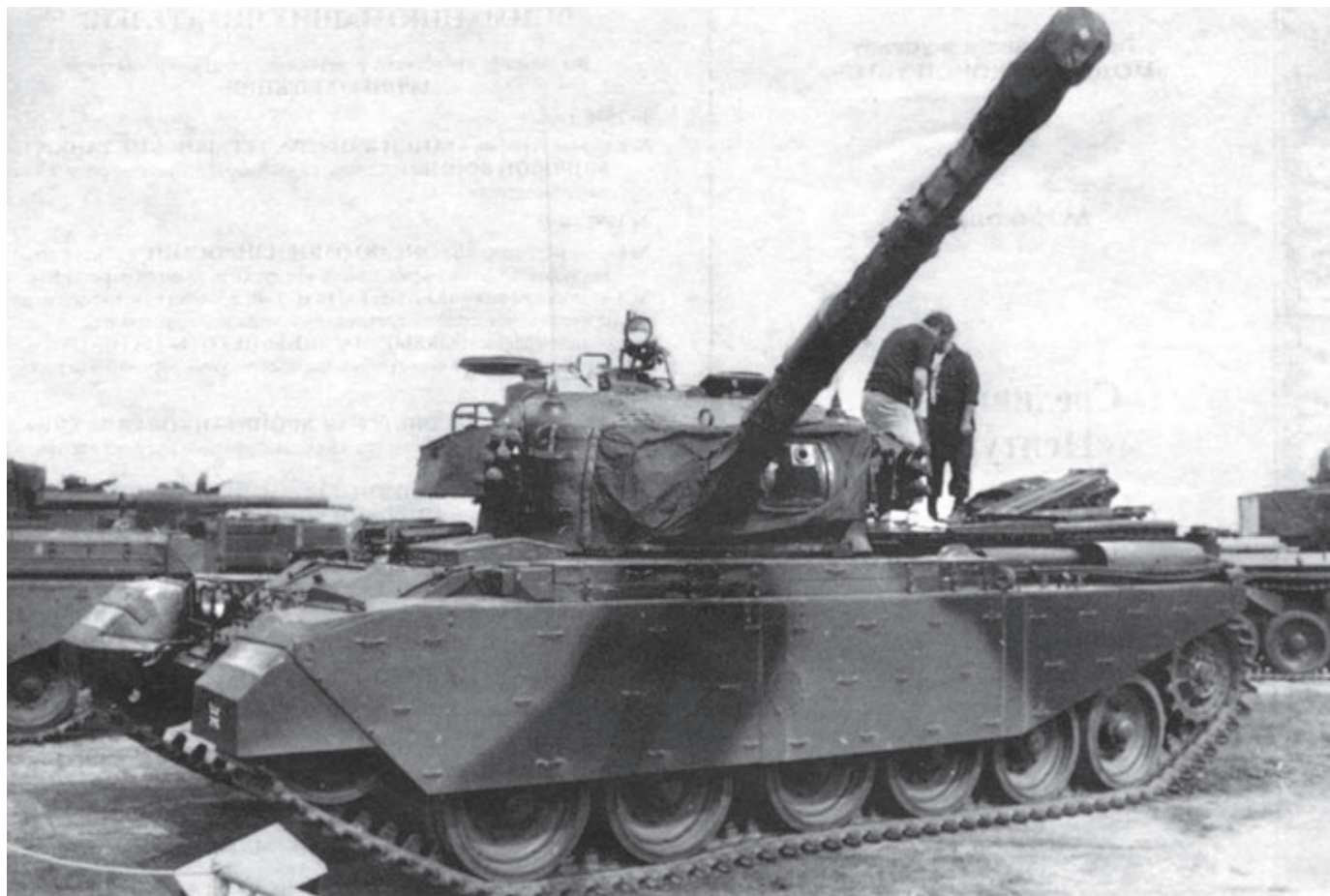

Бронирование носовой части корпуса танка «Центурион» Mk.10

след което макетната комисия на генералния щаб поръчва още 20 образца. Първият опитен танк е готов през септември 1944 година, а последният през януари 1945. По време на победоносния май, когато приключват предварителните изпитания, шест от новите танкове заминават за Европа за попълнение на военни формирования с придобит боен опит. На практика серийното производство постъпва в армията след окончателния край на военните действия. Първите машини са кръстени А41 „Стар“, но това име остава за кратко и бива сменено с всеизвестното „Центурион“ Mk.1, като са произведени 100 броя от тази модификация. При нея челната броня на корпуса е 76мм, страничната – 51мм, а куполът се състои от трима души екипаж и 152 милиметрова защита. Тъгълът на

вертикално движение на оръдието е от -10 до +20 градуса. Бензиновият двигател е 12-цилиндров с мощност 640 конски сили. Масата на целия танк е 48 тона, целият екипаж се състои от 4 души, като единствено механик-водачът е позициониран в корпуса. Това обаче съвсем не е последната модификация от този клас.

През 1946 година е изготвен първият „Центурион“ Mk.2. За разлика от предходния модел, при него куполът е оборудван с наблюдателни прибори обезпечаващи абсолютен кръгов обзор. Тежката картечница „Пулстен“ е сменена със 7,92 калибровата „Беса“. На мястото на едно от картечните гнезда е поставен аварийен люк. Боекомплектът се състои от 70 снаряда и 400 патрона. Общата численост на

произведените танкове от тази модификация надхвърля 700 броя.

„Центурион“ Mk.3 е допълнен с 51 милиметров гранатомет за стрелба с димни гранати.

„Центурион“ Mk.4 е преобразуван в самоходна артилерийска установка с 95 милиметрова гаубица.

„Центурион“ Mk.5 се появява в края на 1952 година. Картечницата „Беса“ е подменена с американската 7,62 милиметрова M1919A4 в рамките на провежданата унификация на стрелковото въоръжение в НАТО. Капацитетът на резервоара за изминаване на разстояние (170 км) е подобрен с увеличаване на събираемостта от 550 л. до 900 л.

„Центурион“ Mk.7 постъпва на въоръжение в британската армия през 1954г.

Всички предишни дейности по модернизацията на танка са осъществявани от специалисти на фирмата „Викерс Армстронг“, която фокусираше своята работа върху купола и въоръжението. Със седмата модификация обаче се заема фирмата Лейналд Моторс, която обръща вниманието си върху корпуса. В резултат е постигнато рационално разместване на боекомплекта и апаратурата на управление на механик-водача.

„Центурион“ Mk.9 постъпва на въоръжение през 1959 г. При него е усилена бронезащитата в предната част на корпуса, но най-главното подобрене е рязкото увеличаване на мощността с поставянето на 105 милиметровото оръдие L7, дълго време считано за най-доброто в НАТО. С него са въоръжени основните западни танкове, като

например американският М60, германският „Леопард-1“, швейцарският Pz61, и др. Вариантът Mk.9/1 е снабден също и с прибори на нощно наблюдение.

2. „Центурион“ по света.

Работа по модернизация на този клас танкове не се извършва само в Обединеното кралство. Държавите които го внасят за попълване на своите армии, също осъществяват редица промени. В края на 50-те години ЮАР закупува от Великобритания над 200 прототипа „Центурион“, въоръжени с 83,4 милиметрови оръдия. Бойният опит в Ангола и Мозамбик показва слабостите на огневата мощ в борбата на тези машини срещу танковете Т-54 и Т-62. Логично, модернизацията им бива фокусирана преди всичко върху въоръже-

нието. Доставянето на по-съвременни танкове става невъзможно заради ембаргото срещу вноса на военни технологии, наложено от ООН във връзка с политиката на апартейд. Поради тази причина цялата дейност по модернизация на танковете се осъществява от държавната корпорация „ARMSCOR“. На мястото на старите оръдия са поставени 105 милиметровите L7, доставени от Израел. В предната част на купола са монтирани 81 милиметрови димни гранати. Работата по нова система за управление на огъня отнема повече време. Точността бива подобрена с лазерния далекомер „Елам“. За провеждане на бойни действия в тъмно време е осигурена установка за нощно наблюдение за командира, механик-водача и прицелчика, заедно с новите перископически прибори ENP. Английският мотор „Метеор“ бива

подменен с американския AVDS-1750, а събираемостта на резервоара е увеличена до 1280 л. До края на 70-те години са модернизирани 221 танка, които получават новото име „Олифант-1А“ и „Олифант-1Б“. Вторият модел възниква през 80-те години с поставянето на топлоизолационна обвивка на купола от стъклопластика.

На въоръжение в сухопътните войски на Йордания „Центурион“ постъпва в началото на 60-те години. През 80-те на мястото на остарелите английски прототипи са установени американският мотор AVDS-1790 и трансмисията CD-850. Танковете са оборудвани с белгийската система за управление на огъня SABCA, близка по конструкция и характеристики до COBELDA,

установена в танковете „Леопард-1“. Стабилизирането на оръдието и задвижването на купола е подобро от американската фирма Кадилак Гейдж Текстрон. Модернизираният танк е кръстен „Тарик“.

Израел има богата история на модернизиране и експлоатация на „Центурион“. През 50-те години доставянето на съветските Т-54А на Египет повдига въпроса за опасността пред израелската армия да изостане в надпреварата по въоръжаване. Затова през 1956 година започват преговори с Великобритания за покупка на оръжие и две години по-късно е подписан договор. Великобритания трябва да достави 16 броя „Центурион“ Mk.5 и още 14 от новите Mk.7. Първите танкове пристигат през 1959 г. През май 1960 г. е сключо-

Танкове „Центурион“ на военен парад, Тел Авив, Израел, 1965 година.

чено ново споразумение за доставка на още 60 броя Mk.5. По този начин в началото на 60-те години „Центурион“ се превръща в най-съвременния танк във въоръжените сили на Израел. Почти веднага започва и неговата модернизация. На кулата е поставена 7,62 калибровата картечница „Браунинг М2“. През 1961 г. с Великобритания е сключен договор за превъоръжаване на всички 90 танка с новото 105 милиметрово оръдие L7. Докато работата по изпълнение върви в ход, през 1962 година е сключен нов договор за доставка на още 45 броя Mk.5 на които оръдието вече е поставено. Доставката на танкове продължават до 6 дневната война през 1967 г. Към началото на бойните действия, армията на Израел разполага с 385 модернизирани броя „Центурион“ от различни модификации. Разглеждана е и възможността за

превъоръжаване на танковете със 120 милиметровото оръдие L11. Англичаните изразяват готовност да го продават.

Въпреки че през този период „Центурион“ е най-мощният танк в израелската армия, репутацията му сред танкистите не е висока заради ниската надеждност на двигателя. Затова през 1967 г. е взето решение за подмяната му. През май същата година е сключен договор с американската фирма Теледайн Континентал за поставяне в 400 танка на дизеловия двигател AVDS-179-2AC. Механичната трансмисия „Мерит-Браун“ е сменена с хидромеханичната „Алисън CD-850-6“. Събираемостта на резервоара също е подобрена. Първите преминали през тази модернизация „Центуриони“, са предадени на израелската армия през

Израелската модификация Шот

май 1970 г. и получават собственото име „Шот“, наричани също неофициално „Бен-Гурион“. Към началото на 1973 г. по-голямата част от израелските танкове са модернизирани по този начин. По-късно върху тях е поставена динамическата защита „Блейзър“, която увеличава масата с 850 кг, но по мнение на експертите ефективността ѝ е еквивалентна на 10 тона броня. Поставени са и лазерни далекомери.

Като цяло, Израел получава около 1100 танка клас „Центурион“ от различни варианти.

Във въоръжените сили на Швеция, танковете „Центурион“ са обозначени като Strv-101 и Strv-102. Всички са въоръжени със 105 милиметрово оръдие. Решението за тяхната модернизация е прието през 1981 г, което отново

опира до моторно- трансмисионната установка и подмяната ѝ с американските AVDS-1790 и CD-850. Установени са нови системи - разработената от фирма „Бофорс“ за управление на огъня, и за дневно прицелване с лазерен далекомер и 10кратно увеличение на „Ериксон“. На купола са установени 71 милиметрови осветителни ракети.

II. Чифтен

Опитите за създаване на британски универсален танк започват през 1957 година, когато „двутанковата“ теория започва да се възприема като остаряла. Началото на разработката практически съвпада с първите стъпки по създаване на западногерманския Leopard-1 и френския AMX-30. Но подходът на англичаните при проектиране

рязко се отличава от континенталните концепции, които са под влияние на еуфорията по ракетните оръжия през тогавашния период. Мнозина считат, че срещу тях не може да се противопостави никаква броня, поради което фокусът на редица танкови специалисти е насочен към увеличаване на подвижността в ущърб на бронезащитата. Англичаните, както обикновено консервативни, отхвърлят това виждане и разумно се аргументират че нарасналата употреба на ракети няма да измести употребата на артилерия и противотанкови мини. Голямо впечатление им прави опитът, получен при използването на танковете „Центурион“ във войната в Корея, където дебелината на бронята неведнъж е спасявала живота на танкистите. По тази причина тяхното решение е бронезащитата на новия танк да не бъде намалявана. Освен това си поставят за цел постигане на същата маневреност, към която се стремят колегите им от континенталните страни, както и да ги изпреварят по огнева мощ.

Основният боен танк „Чифтен“, също като „Центурион“ е проектиран от специалисти в Държавният научно-изследователски институт за военни машини (FVRDE – Fighting Vehicle Research & Development Establishment) в кооперация с инженерната фирма Викерс и Лейналд. Тяхната фирма отговаря за разработването на купола. Две години след началото на проектирането, през 1959 г. от Кралския танков завод (Royal Ordnance Factory) в Лийдс е произведен първият опитен образец на танка, изпитанията на който започват в нача-

лото на 1960 г. През 1962 г. приключват изпитанията на общо шест прототипа, а през май 1963 г. танкът е приет на въоръжение в британската армия. Производството му се осъществява от два завода – държавният в Лийдс и Викарс Армстронг в Нюкасъл.

„Чифтен“ има класическо оформление – отделението за управление е в предната част, бойното е в средата, а двигателят – в задната част. Челната броня на корпуса има дебелина 120мм, страничната – 38мм, задната – 25.4мм, дъното – 16мм. Челната броня на купола е с дебелина 195мм, а покривът – 45мм.

Увеличението на защитата на е достигнато освен чрез увеличаване на дебелината, също благодарение на рационалното разполагане на бронираните листове и рязко намаляване на височината. Челната повърхност има наклон 72 градуса. Куполът е със сложна форма – дизайнът е проектиран по начин, който така да се каже „обгръща“ екипажа с цел намаляване на повърхността. Амбразурата под оръдието е намалена до ширина 225мм, което намалява уязвимостта на челната зона. За първи път в световното танково строителство механик-водачът е разположен в полу-легнало положение, в резултат на което височината на предната част на корпуса е намалена до 1178мм. За да се усили защитата от мини при мястото му е закрепен допълнителен бронелист на 50мм от дъното на корпуса. Формата на корпуса и купола е най-удачната в средите на западните танкове от 60-те и 70-те години от гледна точка на балистичната

защита. Облегалката на механик-водача може да се установи в три фиксирани положения с наклон 45, 50 и 55 градуса.

В триместния купол е разположено основното и помощното въоръжение. Англичаните стигат до извода, че най-ефективният способ за поразяване на добре бронирана цел от разстояние 2000 метра изисква 120 милиметрово нарезно оръдие. Дистанцията 2000 метра тогава е общоприет сравнителен критерий в условията на европейското танково военно дело, при което видимостта се ограничава до 4000 метра.

Работата над 120 милиметровото оръдие L11 започва в Държавния танков завод през 1954 година и към началото на разработката на „Чифтен“ то на практика е готово. Решението на англичаните да приемат толкова мощно оръдие на своя основен танк, рязко се отличава от подхода на континенталните специалисти, които поставят на своите машини 105 милиметровото L7. Може да се каже, че по отношение на въоръжението и бронезащитата, британците изпреварват своите колеги от Западна Европа с 10-15 години. По такъв начин тяхната концепция се оказва доста близо до тази на съветските танкови строители.

Ъгълът на вертикално движение на оръдието е от -10 до +20 градуса. На цевта е установен топлоизолационен кожух и ежектор. Зареждането е ръчно с помощта на хидромеханически уред, като опитен екипаж може да произведе 8 изстрела в минута. Приет за оптимален е следният режим на стрелба: през първата минута - 10 изстрела в минута,

през следващите четири минути - по шест изстрела и прекъсване докато се охлади цевта. Боекомплектът съдържа 53 изстрела. Специално за новото оръдие са разработени два типа снаряди – бронебойният и подкалибрен L15A4, както и бронебойно-фугасният L31 с пластично взривно вещество и деформираща глава. На последният се обръща специално внимание, защото този боеприпас се приема за универсален - заменящ както традиционните фугасни снаряди, така и кумулативните. Скоростта на снаряда L-15A4 е 1370 метра в секунда, а на L31 – 670 метра в секунда. Оръдието е обединено с две картечници: едната е 7,62 калибровата L8A1, а другата – 12,7 калибровата L-21A1. При мястото на мерача е установен монокулярият перископически мерник „Barr and Stroud“ TLS N9 Mk.1 и телескопическия далекомер AFV N26 Mk.1 достигащ 10-кратно увеличение. Наблюдателните уреди имат независима стабилизация в областта на зрението. Монтираният в купола бинокулярен перископически мерник на командира AFV N37 Mk.3 достига 15-кратно увеличение. Прицелването на оръдието е възможно както от неговата позиция, така и от тази на мерача. Също така, в купола са установени девет перископически наблюдателни прибора AFV N49 с общо поле на зрение 360 градуса. Танкът е снабден и с прибор за нощно наблюдение, който в прибрано положение се съхранява във външна кутия от лявата страна на купола.

Максималната скорост на завъртане на купола е 22 градуса в секунда. Зад-

вижването е електрическо. В предната част са разположени два блока димни гранатомети. Има две радиостанции – „Плеси“ С.42 и „Плеси“ В47. Танкът е снабден и със система за защита срещу ОМП.

Вътрешният обем на моторното отделение представлява 6 кубически метра и в него е поместен многогоривният двутактов шестцилиндров двигател L60 създаден от Лейналд, с мощност 585 конски сили. Запалването му в нормални условия се осъществява чрез електростартер, а в студена среда – с помощта на хидростартер. Механичната трансмисия TN-12 е от фирма „Мерит-Вилсън“.

Ходовата част на „Чифтен“ практически е идентична с ходовата част на „Центурион“. Гъсеничната верига е с открити панти и сменяеми възглавнички за придвижване по асфалт. За прикритие от леки кумулативни взривове и шрапнели са прикрепени четири стоманени листове с дебелина 10-15мм от всяка страна.

Концепцията за добре брониран танк с мощно въоръжение и ограничена подвижност, която има танкът „Чифтен“, предизвиква нееднозначна реакция в средите на западноевропейските военни специалисти и танкостроители. Критиката се фокусира главно върху отслабената подвижност на машината. Въпреки това обаче, танкът получава добър прием от страна на въоръжените сили на множество държави, които за разлика от Западна Европа не са в състояние на студена война, а участват в горещи конфликти по различни фронтове.

„Чифтен“ Mk.1

Mk.1 е предсериен модел за учебните подразделения на британската армия. Произведени са 40 бройки от него.

„Чифтен“ Mk.2

Това е първият сериен вариант на този клас танкове. Произведени са 532 машини, които започват да постъпват в британската армия през ноември 1966 г. Първите попълнения са в Рейнските подразделения на територията на ФГР. През 1968 г. два Mk.2 са изпратени в САЩ. Основната задача е изпитание на 120 милиметровото оръдие върху различни цели и условията за екипажа при военна стрелба. Американците са удовлетворени от резултатите, при които един от екипажите успява да постигне скорострелност 12 изстрела в минута.

„Чифтен“ Mk.3

През 1969 г. 199 танка Mk.2 са модернизирани във вариант Mk.3 с установяване на дизеловият двигател L60 Mk.6 снабден с нова въздушна филтрация и усъвършенстван електрогенератор. Модернизацията включва и нов командирски люк с прикрепена към него 7,62 милиметрова картучница L37A1.

„Чифтен“ Mk.3/3

Освен занижената подвижност, като „ахилесова пета“ на „ифтен“ се явява и системата за управление на огъня. Създаването на Mk.3 е първи опит за нейното привеждане към съвременните изисквания. Вместо 12,7 мили-

„Чифтен“ Мк.4

метровата картучница L21A1, за подобрене на прицелването е установен лазерният далекомер „Barr & Stroud“ LF-2. Модернизацията завършва с производство на 29 танка от този модел.

„Чифтен“ Мк.4

През 1970 г. от са произведени два опитни образца от този модел, при които запасът с гориво е увеличен за сметка на боекомплекта.

„Чифтен“ Мк.5

В този вариант са модернизирани 97 танка Мк.3. На тях е установен помощен дизелов двигател (750 конски сили), прибори за нощно наблюдение, в системата за управление на огъня е интегриран електронен балистически

калкулатор, а в предната част на корпуса са установени възли за монтаж на булдозерна лопата с хидравлическо управление. На върха на цевта на оръдието е поставен апарат за урівняване линията на оптичкия прицел. Подобро е радио оборудването и системата за защита от ОМП.

„Чифтен“ по света

През 1970 г. Иран сключва сделка с Великобритания за покупка на 707 танка чифтен с перспективната възможност за доставка на допълнителни 1200 единици. Но проблемът със слабата подвижност предизвиква сериозно безпокойство, поради което иранците отправят искане за нова модернизация. Работата в това направление

започва през 1974 година и по проект моделът е кръстен „Шир Иран“ (Ирански лъв) като за основа е използван „Чифтен“ Mk.5. Установен е нов двигател „Кондор“ CV-12TCA с мощност 1200 конски сили, хидромеханична трансмисия „Дейвид Браун“ TN-37 и подобрен механизъм за обръщане. Втората партида танкове (125 машини) получават обозначението „Шир-1“ (F.V.4030/2) при които е планирано подобряване на окачването. Но през 1979 г. в резултат на ислямската революция в Иран и последващият остър политически завой, всички подписани с Великобритания споразумения са анулирани. През общия период на търговия и модернизация между две-

те държави са доставени 700 „Чифтен“ Mk.3 и Mk.5 за нуждите на иранската армия.

В годината когато настъпват промените в Иран, англичаните успяват да сключат сделка с Йордания за доставка на 274 непродадени „Шир-1“, които в последствие са преименувани на „Халид“.

„Чифтен“ постъпва и във въоръжените сили на Оман, след договор за доставка на 27 машини, подписан през 1981 г.

Кувейт също сключва договори за доставка на този клас танкове – през 1976 г. купува 175 единици, още 45 през 1989, и допълнителни 20 през 1995.

